

Hannu Eerikäinen

**UNELMA TELEVISIOSTA
PERFORMANSSINA
Haastateltavana Van Gogh TV:n
johtaja Mike Hentz**

Mike Hentz johtaa Hampurissa sijaitsevaa Ponton European Media Art Labia ja sen yhteydessä toimivaa kokeellista tv-projektia Van Gogh TV:tä. Ponton European Media Art Lab on mediataiteiden tutkimus- ja kehittelykeskus, "taidelaboratorio", joka on vuodesta 1989 tuottanut muun muassa erilaisia taiteen ja kommunikaation välimaastossa liikkuvia radio-, video- ja tv-projekteja. Keskuksen ajatuksena on koota yhteen taiteilijoita, tutkijoita ja tekniikan asiantuntijoita, joita yhdistää pyrkimys löytää medioille uusia, vaihtoehtoisia käyttötapoja.

Van Gogh TV aloitti Kasselin 8. dokumentin (1987) yhteydessä toteutettuna radioprojektina, joka toimi sekä festivaaliradiona että itsenäisenä radiofonisena teoksena, reaaliaikaisena äänitilana. Se levittäytyi ympäri Kasselia yhdistäen samaan lähetykseen erilaisia tapahtumia ja ihmisiä. Televisio tuli mukaan Osnabrückin mediataiteen festivaalilla 1988. Siitä eteenpäin Van Gogh TV on toteuttanut lähinnä tv-projekteja, joissa on yhdistelty videota, tietokonetta ja satelliittia. Kasselin 9. dokumentaan Van Gogh TV valmisti Piazza virtualen, jossa

oli ryhmälle tyypillisesti keskeistä vuorovai-
kutteisuus, katsojan mahdollisuus osallistua
ohjelmaan reaaliajassa.

Mike Hentzin katsannossa television varsinainen ja omin toimintatapa on suora lähetys. Hänen mukaansa televisio alkoi taantua kommunikaatiokeinoon, kun magneettinen kuvantallennus otettiin käyttöön 1950-luvun lopulla. Sen myötä televisio menetti sille mediana kuuluvan erikoislaatuisen viehätyksen, joka perustuu tapahtuman ja sen esityksen samanaikaisuuteen. Television kultakauden historiallisia ja erityisesti mieleenjääneitä suoria lähetyksiä ovat Hentzin mielestä Englannin kuningattaren kruunaus, Kennedyn vierailu Berliinissä, ihmisen laskeutuminen kuuhun ja DDR:n kansannousu.

Nykyistä televisiota Hentz pitää manipulaatiokeinoon, jolla valvotaan ihmisiä ja vahvistetaan heissä "hypnoosin, pakollisen kulutuksen ja huonon omantunnon kolmiyhteyttä". "Sillä hetkellä, kun ihminen tunnustaa itselleen, että kaikki ponnistelu ja koko olemassaolo on merkityksetöntä, on aika avata televisio."

Tämän vastakohtaksi Hentz asettaa vuorovaikutteisen television, joka perustuu performanssin ja mediataiteen parissa kehitelyihin ideoihin osallistuvasta katsojasta. Hentzin lähtökohtana on näkemys, että valtatelevisio antaa katsojille ajankohtaista informaatiota, mutta aina liian myöhään, niin että katsoja ei voi reagoida näkemäänsä. Näin "katsojasta itsestään tulee alibi, sillä hän saa tietää kaiken, mutta ei tee mitään". Vuorovaikutteisen television tehtävä on sen sijaan vetää katsoja mukaan tapahtumiin.

Tämän lisäksi Hentz näkee television "uutena kansantaiteena" tai mediaperformanssina, jossa ennakoimattomat tapahtu-

Hannu Eerikäinen: Yksi Van Gogh TV:n toiminnan keskeisiä lähtökohtia on piraattitelevisio. Onko piraattitelevisio menettänyt merkityksensä nykyään, kun radioaallot ja tv-kanavat ovat yhä enemmän vapautuneet, kun kaikkialla on toiminnassa paikallisia radio- ja televisioasemia, kun uusi teknologia mahdollistaa yhä kevyemmän ja joustavamman ohjelmatoiminnan?

Mike Hentz: Ei. Piraattitelevisio pysyy tärkeänä toimintamuotona. Se on tärkeä kanava maissa, joissa ei ole vapaata tiedonvälitystä. Mutta myös vapaassa mediayhteiskunnassa piraattitelevisiolla ja -radiolla on merkittävä rooli valtamedian vaihtoehtona. Jos piraattitoiminta on kiellettyä, se on vain hyväksi vapaudelle. Jos se laillistetaan, mutta sitä ei kuitenkaan tueta, sekin on hyväksi. Tällöin se toimii todellisena vaihtoehtona, erikoisinformaation kanavana.

Mitkä ovat tärkeimmät syyt siihen, että viranomaiset edelleen tekevät parhaansa estääkseen piraattiteleviotoiminnan?

Piraattitelevisiota vastustetaan siitä yksinkertaisesta syystä, että televiisioiminta on erittäin kallista. Suunnattomien kustannustensa takia valtatelevisio haluaa säilyttää monopoliasemansa. Sille vastaakohtana se, mitä me teemme, on halpaa. Mehän työskentelemme kotivideoalustolla eikä meillä ole laajaa teknistä henkilökuntaa, koska laitteet ovat helppokäyttöisiä. Tästä huolimatta toimimme kuin ammattimainen televiisiostudio. Toisaalta toimimme juuri päinvastoin kuin virallinen televisio. Meillä ei ole hierarkioita eikä statusasemia. Meillä kamerat kiertävät kädestä käteen ja työtehtävät vaihtuvat niin, että kaikki tekevät kaikkea. Toimimme avoimena studiona ja voimme rakentaa

mat ja niiden televisuaalinen esitystapa muodostavat "televisioympäristön" ja sille ominaisen ilmapiirin. Tällaisten "sosiaalisten veistosten" (Beuys) tavoitteena on luoda katsojille yhteinen kokemistila, jossa asiat välittyvät "uuden tv-kielen", kuvien ja äänien yhdistelmien kautta.

Seuraava haastattelu on tehty 12.9.1990 Linzin *Ars Electronica* -festivaalilla, jossa *Van Gogh Tv* toteutti satelliittilähetystenä viikon mittaisen *Hotel Pompino* -nimisen vuorovaikutteisen tv-pelin. Siinä yhdisteltiin mm. videon, tietokoneen ja kuvapuhelimen keinoja, joilla saatiin katsojat osallistumaan peliin.

studioon vaikka bussiin. Vaihdamme joustavasti tekniikkaa kunkin tehtävän ja lähetystilanteen mukaan. Kaikki tämä mahdollistaa ihmisten osallistumisen ja monipuolisen vuorovaikutuksen.

Tässä on myös asian ydin: niin pian kuin on tarjolla tekninen vaihtoehto, se osoittaa kestäväksi rakennelman, jonka varaan nykyisen valtamedian oikeutus rakentuu. Kevytkalusto ja joustavat toimintamuodot osoittavat, että televiisioyhtiöiden kallis ja jäykkäliikkeinen tekniikka sekä valtava henkilökunta eivät ole televiisioiminnan välttämättömiä edellytyksiä. Nykyisin on teknisesti mahdollista tehdä jopa yhden miehen televiisiot. Olemme kokeilleet sitäkin.

Käytätte siis tekniikkaa, jolla jokainen koululainenkin voisi ja osaisi nykyisin tehdä omaa televisio-ohjelmaansa.

Juuri se on meidän toisen pitkäaikaisen projektimme, *University TV:n* toiminta-ajatus. *Ars Electronica* ei kuitenkaan halunnut meidän tekevän sellaista tv-ohjelmaa. Mutta itse asiassa me teimme yliopistoteleviisiot *Hotel Pompino* sisällä. Tarjosimme tietovisatyypistä ohjelmaa *Ars Electronicalle* ja siten pääsimme tekemään ohjelmaa niin kuin halusimme.

Jokaisessa koulussa, jokaisessa yliopistossa, missä tahansa on nykyisin kevytvideoalustoa, siis mahdollisuus tuottaa televisio-ohjelmaa. Nämä institutiot eivät kuitenkaan hyödynnä laitteita tehdäkseen vaihtoehtoista televiisiot. Mikseivät?

Mutta teidän toiminnassanne on yksi suuri ero muihin verrattuna, mahdollisuus käyttää satelliittiyhteyksiä. Miten saitte käyttöönnne satelliittiyhteydet?

Van Gogh Tv:n Mike Hentz ohjaa suoraa satelliittilähetystä Riikassa kesällä 1992.

Vuonna 1989 meidät kutsuttiin Ars Electronicaan tekemään *Van Gogh TV* -projektia. Sanoimme järjestäjille, että aiomme myös lähettää ohjelmaa. Sanoimme olevamme kiinnostuneita paikallisesta ohjelmatoiminnasta. Kun sitten saavuimme Linziin rakentamaan lähetyksikköämme, festivaaleilla oli menossa kiista ORF:n kanssa toimintamuodoista. Festivaali halusi tukea meidän hankettamme, paikallistason yksityistä televisiotoimintaa. Toisaalta paikalliset sanomalehdet halusivat pystyttää oman radionsa.

Asia meni ORF:n korkeimman johdon päätettäväksi. Välttääkseen ongelmia festivaalin kanssa - ORF on mukana festivaaliorganisaatiossa - yhtiö varasi 3sat-satelliitilta mahdollisimman paljon käyttöaikaa. 3-sat on saksankielisten maitten yhteinen satelliittikanava, jonka lähetyspaikka ja ohjelma-johto on Saksassa. Sivuuutaakseen Linzissä, Itävallassa syntyneet paikallistason kiistat ORF siirsi päätöksen meidän lähetystoiminnastamme 3sat-järjestelmän johdolle ja vapautui näin itse ohjelma-vastuusta: eihän ORF ole vastuussa siitä, millaista tv-ohjelmaa tulee Itävaltaan rajan yli Saksasta.

Kun saimme ORF:n varaaman satelliittiajan käyttöömmek, me vain käynnistimme lähetystoiminnan satelliitin kautta - ilman mitään sopimusta, esteitä tai sensuuria. Meillä oli video-8-kamerat. Sanoimme ORF:lle, että ottakaa meiltä lähtenyt signaali vastaan

ja lähettäkää se satelliitin kautta ulos. Ohjelmamme välitettiin satelliitin kautta ja siitä tuli valtava menestys. Ensimmäisenä iltana ohjelmaamme seurasi 30 000 ihmistä, vaikka lähetyks alkoi kello yksi yöllä eikä ohjelmasta oltu millään tavoin tiedotettu etukäteen. Ja joka päivä katsojamäärä vain lisääntyi.

Satelliittiyhteydet eivät ole kuitenkaan varsinaisen ongelma, sillä emme ole kiinnostuneita satelliittiohjelmista sinänsä. Ideamme on tuottaa tv-yhteyksien kautta avautuva ympäristö, televisioympäristö. Teemme satelliittiohjelmaa, koska voimme sen avulla kokeilla eri kaupunkien kytkemistä samaan tv-lähetykseen. Esimerkiksi olemme sopineet jo satelliittiyhteistyöprojektista Riian kanssa. Tarkoituksemme on rakentaa sieltä satelliittiyhteys Yhdysvaltoihin, koska eurooppalaiset eivät tiedä, mitä siellä on menossa. Meillä ihmiset eivät pääse osallisiksi autenttisista tilanteista Amerikassa. Haluamme saada satelliitin kautta aikaan elävää vuorovaikutusta, interaktiivista kommunikaatiota. Tätähän teemme, tosin pienemmässä mittakaavassa, nytkin, kun käytämme *Hotel Pompinossa* kuvapuhelimia.

Mitä mieltä olet Marshall McLuhanin vanhasta "maailmankylän" ideasta, josta hän puhui 1960-luvulla? Mahdollistaako nykyinen satelliittitekniikka sellaiset kansainväliset yhteydet?

Kyllä tavallaan, mutta en ole niinkään kiinnostunut elektronisesta kulttuurista. Olen kiinnostunut siitä, miten elektroniikkaa voi käyttää kommunikaatioyhteyksien rakentamiseen. Lähdän siitä, että on mahdollista käyttää kehittyneitä tekniikkaa aivan luonnollisella tavalla. Ongelma on siinä, että nykyinen *hardware* ei ole luonnollista. Kuluttajan tasolla se on liian monimutkaista. Se on perusluonteeltaan jotenkin liian paljon ihmisluonnon vastaista. Haluamme kontrolloida näitä välineitä niin, että voimme muuttaa niitä jollakin tavoin inhimillisemmiksi.

Tärkeämpää kuin puhua "maailmankylästä" on käyttää uusia medioita informaation ja tapahtumien välittämiseen. Projektimme ovat nimenomaan tapahtumia. Saatamme ihmisiä yhteen, luomme kontakteja eri kaupunkien välille. Meitä ei kiinnosta vakituinen televisio- tai radiotoiminta, josta minulla kylläkin on kokemuksia. Olin yhden ranskalaisen radioaseman johtajana kolme vuotta, kunnes se alkoi vähän ajan kuluttua tuntua todella typerältä: 24 tuntia vuorokaudessa radiopalvelua, rockia, sehän oli vain äänitapetta ihmisille. Siitä puuttui kokonaan interaktiivisuus, takaisinkytkennät ja yhteydet.

Radiota ei käytetä kytkentöihin. Sen todelliset mahdollisuudet jätetään käyttämättä. Ryhdyimme miettimään *Van Gogh TV:n* puitteissa, miten radion voisi palauttaa performansitasolle. Tarkoituksenamme ei ollut dokumentoida performanssia videotaiteen tapaan, vaan halusimme siirtää performanssin radion luomaan mediaympäristöön.

Minua kiinnostaa luoda medioiden avulla tiloja, radio- ja televisiotiloja. Teimme esimerkiksi lähetksiä, joissa oli suorat kuvapuhelinyhteydet Pariisista Hampuriin ja sieltä edelleen Yhdysvaltoihin. Teimme näitä lähetksiä silloin, kun amerikkalaiset vihreät järjestivät Earth Day -tapahtuman San Franciscossa. Mutta se oli amerikkalaisille vain hupia, he eivät ottaneet sitä tosissaan. Saksalaiset vihreät ovat "hard core" -väkeä, hevipurukkaa. He kysyivät amerikkalaisilta kuvapuhelimella: "Ajoitteko autoa Maapallon päivänä?" Amerikkalaiset eivät ymmärtäneet koko juttua. Siitä alkoi kehkeytyä tappelu saksalaisten ja amerikkalaisten välille: "Mitä helvettiä, mitä tämä oikein tarkoittaa, me juomme täällä Saksassa biodynaamisesti tehtyä viiniä, ja te vain ajelette autolla!" Amerikkalaiset taas vastaavat, että Amazon-virralla tapahtuu aivan kauheita asioita ja he keräävät rahaa Amazonin suojelemiseksi. Ja saksalaiset taas inttivät vastausta kysymykseen, ajoitteko autoa Maapallon päivänä.

Et tunnu olevan niinkään kiinnostunut keinotekoisten tai virtuaalisten todellisuuksien luomisesta kuin todellisten kokemusten välittämisestä?

Aivan. Tärkeintä ovat kokemukset ja yhteydet, kulttuurien välinen vuorovaikutus telekommuni-

kaation avulla. Minusta uudet mediat ovat kiinnostavia, jos niitä voi koetella käytännössä. Jos keino-todellisuutta voi kokeilla käytännössä, olen siitä kiinnostunut. Mutta haluan kokeilla kriittisesti ja rakentavasti. Ajattelen aina, mihin välinettä voi käyttää, enkä niinkään välinettä sinänsä.

Kysymys yleisöstä on tässä yhteydessä tärkeä. Olet lausunnoissasi korostanut ajatusta, että uusissa medioissa ja uudenaikaisessa televisiossa katsoja on muutettava osallistujaksi. Miten tämä tapahtuu?

Tähän vastatakseni meidän on pohdittava, mikä on tapahtuma. Ohjelmissamme on aina monenlaisia asioita, jotka eivät ole tapahtuneet television vaan todellisen elämän tasolla. Otan esimerkiksi tilanteen, kun teimme radio-ohjelmaa Kasselin *8. dokumentassa*.

Riippumatta siitä mitä tapahtui radiossa, ohjelmastamme tuli kokonainen "veistos" ihmisten tajunnassa. Siitä tuli eräänlainen kommunikaation tihentymä. Ihmiset kytkeytyivät puhelimella sinne, missä tapahtumat olivat kulloinkin menossa. Teimme radiofestivaalin, jonka piti alunperin kestää kymmenen tuntia mutta joka muuttuikin 24 tunnin lähetykseksi. Meillä oli mukana noin 5000 tämän lähetysten yhdistämää ihmistä. Liikkeelle saattamamme vuorovaikutus oli koko ajan käynnissä. Kaikki tiesivät, että jotakin tulisi tapahtumaan. Sen mukaan mitä yleisöön kuuluvat osallistujat kuulivat radiosta, he saattoivat kytkeytyä mukaan ja mennä eri paikkoihin, liittyä toisten ihmisten seuraan erityiseksi happeningiksi.

Tällä ei ole mitään tekemistä sen kanssa, että joku vain soittaa puhelimella tapahtumapaikalle. Sen sijaan tehdään asioita radion ja puhelimen konstruoiman ohjelmatapahtuman inspiroimana. Ikään kuin seuraisi televisiosta ruuanlaittoa ja osallistuisi siihen tekemällä itse samaan aikaan ruokaa kotona. Tämä on elämää, ei enää pelkästään televisiota.

Televisio toimii tavallisesti vain informointikanavana, jonka välityksellä pääset näkemään asioita. Mutta on eri asia saattaa ihmiset yhteen television avulla, luoda heille yhteinen tapahtumien kehys, jossa he voivat olla mukana reaaliaikaisesti, suorassa lähetyksessä. Tällöin voi ihmisille demonstroida, mikä on mahdollista, ja samalla voi selittää, miksi se on mahdollista. Voi elää tapahtumissa mukana ja voimme puhua todellisesta dokumentoinnista. Voimme luoda todellisia tapahtumia ja niiden välisiä todellisia yhteyksiä. Tällöin tapahtumia rakennetaan ihmisille, jotta he voivat yhdessä osallistua niihin. Ihmiset voivat osallistua uusien mediayhteyksien avulla, esimerkiksi kuvapuhelimen ja television välityksellä.

Mutta ihmisillä täytyy olla aina jokin erityinen syy osallistua, ja ohjelman on jollain tavalla provosoitava ihmisiä tuomaan tämä syynsä julki. Eihän ihminen ota esimerkiksi kuvapuhelinyhteyttä johonkin tuntemattomaan, ellei hänellä ole siihen jotakin erityistä syytä?

En puhu syistä sillä tasolla, että aina on olemassa yksinäisiä ihmisiä, jotka haluavat kontakteja. Voihan motivaationa olla myös se, että on hauskaa päästä televisioon, se huvittaa ihmisiä. Tällaiseen ohjelmaan kuitenkin väsyä pian. Näin yksinkertaiset syyt eivät riitä. Meidän tarkoituksemme on käyttää televisiota eräänlaisen performanssin luomiseen.

Hotel Pompino oli vuorovaikutteinen tv-peli. Pellissä on tärkeää voittaa, ja joku aina voittaa. Teillä oli palkintona vapaa pääsy televisio-ohjelmaan viidestä viidentoista minuutiksi. Yhden tunnuslauseittenne mukaanhan "nyky-yhteiskunnan arvokkain hyödyke on pääsy televisioon". Mitä ihmiset tekivät, kun he voittivat itselleen vapaata televisioaikaa?

Kun teimme tämän shown Amsterdamissa, voittaja oli tietokoneomyyjä, joka käytti saamansa viisitoista minuuttia tietokoneidensa mainostamiseen. Täällä Linzissä toisena ohjelmapäivänä voittanut tyttö ei sen sijaan kertakaikkiaan ymmärtänyt, mitä merkitsee voittaa televisioaikaa. Hän alkoi itkeä heti lähetyksen jälkeen. Hän voitti, mutta ei voinut kestää ajatusta, että hänellä oli nyt käytössään ilmaista tv-aikaa. Hän ei uskaltanut eikä halunnut käyttää saamaansa aikaa. Siispä hän kieltäytyi hyvin yksinkertaisella tavalla: "Lahjoitan tv-ajan koko tiimille!"

Jotkut ihmiset tietävät mitä sanoa, toiset eivät. Toiset ryhtyvät heti mainostamaan jotakin tai sanovat jotakin, jonka kokevat muutoin tärkeäksi. Toiset eivät kerta kaikkiaan tiedä, mitä sanoa ja tehdä, miten käyttää tv-välinettä itsensä ilmaisemiseen. Kysymys on myös tottumisesta televiossa olemiseen. Meistä onkin erittäin tärkeää tehdä siitä normaalia.

Ars Electronican ohjelmakirjassa sanotaan, että Van Gogh TV näkee television "uutena kansantaiteena". Mitä se tarkoittaa?

Me teemme televisiota, performanssitelevisiota. Olennaista on, että emme tee mitään pysyviä "taideteoksia", tuotteita. Sen sijaan luomme vuorovaikutteisia tiloja, joihin ihmiset voivat osallistua. Tavoitteenamme on kehittää aina tietty ilmapiiri ja toimintaympäristö. Mikäli meidän kohdallamme puhutaan taideteoksesta, se viittaa lähinnä tiettyyn lähetyksen avulla tuottamaamme tunnelmaan. Kutsomme ohjelmiamme tietyn ajatus- ja tilanneat-

mosfäärin luomiseksi. Yritämme saada ihmiset mukaan tähän ilmapiiriin. Se on kuin järjestäisi juhlia, joihin on luotava tietty tunnelma.

Juuri siitä olemme perimmältään kiinnostuneita, olemme olleet itse asiassa jo viidentoista vuoden ajan. Olemme kiinnostuneita nimenomaan autenttisen, todellisen tunnelman luomisesta medioiden avulla sekä sen tallentamisesta ja välittämisestä. Olennaista on tapahtumahetki, tuntu siitä, että kaikki tapahtuu nyt välittömästi. Ja sitten se on jo kadonnut.

Haastattelun toimittaneet Hannu Eerikäinen, Martti Lahti ja Jukka Sihvonen.